

ванням звукового потоку, у такому темпі, щоб учні встигали вільно його записувати.

Після повторного читання всього тексту учні здають диктанти вчителю. Часу для додаткової перевірки надавати не потрібно: сумніви щодо правописного оформлення роботи учні мають вирішувати в процесі написання.

Обсяг текстів для диктанту та час написання роботи

Обсяг текстів для контрольних диктантів чітко визначено чинною програмою з української мови: у 9 класі це має бути текст на 140–160 слів (на перший показник треба орієнтуватися на початку навчального року, на другий — наприкінці). Для написання контрольного диктанту відводиться 30–35 хвилин.

Для написання тренувальних і контрольних диктантів учитель може скоротити текст на 10–15 слів, але не змінюючи його змісту.

Нормативи оцінювання диктанту

Під час написання диктанту учням не дозволяється використовувати допоміжні джерела (довідники, словники й іншу літературу та технічні засоби).

Бали	Кількість помилок
1	15–16 і більше
2	13–14
3	11–12
4	9–10
5	7–8
6	5–6
7	4
8	3
9	1+1 (негруба)
10	1
11	1 (негруба)
12	—

СВІТ НАВКОЛО НАС

1. Колір слова

А небо чисте, по-молодому усміхнене. Воно синіє так, наче там висіяно море волошок, і фіалок, і півників, і ще всячину квітів.

Мабуть, тому я вподобав дивитися на небо, бо з-поміж усіх кольорів найдужче люблю синій. Іноді все в цьому світі уявляється мені синім: тополі над дорогою; вози, запряжені кіньми; дощі. Але чомусь не можу уявити, щоб молоко пашої корови Лиски було сине. І чомусь так само сметана для мене біліє, і сир, і вареники із сиром. Якби стали іншими — і не їв би!

А якого кольору слова? Тихесенько вимовляю слово «зелений» — постає переді мною все зелене, і я вже чомусь не сумніваюся, що й саме це слово зеленого кольору. Вимовляю слово «мама» — й уявляється мені її добра усмішка, каре, іскристе мерехтіння в очах, ласкаве звучання голосу. Жоден колір, мабуть, не пов'язується з її образом, тільки здається, наче сяє чимось золотистим від очей, вишневим — од губ, яблуками — від рук. За цим щемко постає слово «рідна», яке, здається, зовсім позбавлене кольору, а тільки дороге воно, ніжне, мов усі кольори, узяті разом.

169 слів

За Є. Гуцалом

2. Борщ

Борщ можна вважати зразком і вершиною кулінарного мистецтва українців. Він символізує пишність і різнобарвність української природи. Цю універсальну українську страву за ситністю та колоритом не порівняти з будь-якою іншою. Міркуйте самі: м'ясо, сало, сметана — це білки й жири, а капуста, картопля, буряк, морква, квасоля, кріп, часник і цибуля — вуглеводи, мікроелементи та вітаміни. Організм людини з найбільшою користю перетравлює їжу, до якої звик з дитинства, яка ніби ввійшла в її генетичний код.

Наваристий м'ясний борщ (навіть без другої страви!) відновлює сили зайнятої важкою фізичною працею людини. Легкий пісний борщик і наситить, і не завдасть шкоди хворому, який дотримується дієти.

В Україні дуже поширений борщ з квасолею, яка раніше в меню селянина посідала важливе місце. Навесні, коли з'являється перша зелень, наші господині починають готувати зелений борщ. М'ясні й пісні зелені борщі зазвичай заправляють дрібно порізаним вареним яйцем.

Останній штрих для господині — за́смажка, яка вже остаточно робить страву борщем. Заправляють борщ по-різному, але зазвичай використовують сало, часник і цибулю. Для затовченої засмажки сало дрібно ріжуть з часником і цибулею чи розтирають у дерев'яних посудинах спеціальними товкачиками.

173 слова

За В. Сурпуником

3. Самобутній Бердичів

Про нього склали пісні й анекдоти, його називали містом-монастирем, містом-фортецею та волинським Єрусалимом. Він навдиковижу своєрідний, до того ж має цікаву історію. Якщо спробувати порівняти Бердичів з якимось іншим містом, то хіба що з Одесою. Тут так само намішано різного люду.

Ще 1801 року Бердичів було оголошено одним з найбільших комерційних центрів Європи. На той час не було людини, яка б не чула про знамениті бердичівські ярмарки. Вони відбувалися декілька разів на рік і збирали в місті сотні комерсантів різних національностей.

З Бердичева розлетілося по світах багато представників різних культур. Місцева бруківка пам'ятає звуки кроків Шóлом Алéйхема й Антона Рубінштейна, Василя Гроссмана та Володимира Гóровиця. Тут народились оперний співак, професор Львівської консерваторії Остап Дарчук, український дитячий письменник Всеволод Нестайко та багато інших діячів.

Уже друге століття місто особливо трепетно зберігає пам'ять про історію кохання, яка стала основою численних книжок і кінофільмів. Ідеться про французького письменника Онорé де

Бальза́ка та красуню поміщицю Евеліну Ганську. Саме в Бердичеві вони одружилися в костелі Святої Варвари.

Неповторну атмосферу старого містечка відчуваєш і нині, прогулюючись вузькими вуличками.

172 слова

За З. Єгоровою

4. Село базарує

Міський житель ніколи не зрозуміє, що таке базар для села. Він не лише, так би мовити, модель економічних відносин місцевого масштабу, а ще й засіб комунікації.

Базар буває різний. Наприклад, коли раз-двічі на тиждень на центральну вулицю приїздить декілька машин з різноманітним крамом. Це для села справжня подія, адже тут можна надовго запасти тим, чого немає в сільській крамниці. За базаром ревниво спостерігає Галюня — продавчиня цієї ж крамниці. Вона чи не єдина, хто не любить базар, бо в її магазині цього дня різко знижується виторг. Однак незабаром і Галюня не витримує й, покинувши магазин напризволяще, швиденько біжить до машини з насінням, щоб купити огірки.

Для місцевих мешканців базар — це ще й привід зустрітися з односельцями, які також неквапом сходяться до центру. Он тітка Марина приміряє строкатий халат, а її чоловік Петро з діловим виглядом вибирає інструмент на сусідній ятці.

А який він колоритний! Сало, гумові чоботи, коробки з рибою, розсада, ящики з курчатами — чого тут тільки немає!

157 слів

За Х. Майстренко

5. Мед

Усе, що походить від бджіл, корисне для людини. Майже всі продукти бджільництва з часів сивої давнини використовували з лікувальною метою. Мед, віск, квітковий пилок, прополіс, маточне молочко, бджолина отрута сприяють подовженню життя людини. Засвоюваність та енергетична цінність меду не мають собі рівних з-поміж інших продуктів харчування.

Про лікувальні властивості меду згадується в багатьох стародавніх лікарських порадниках. Про нього написано в літописах, билинах, оповіданнях і піснях. Авіценна у своїй книжці «Канон лікарської науки» писав: «Якщо хочеш зберегти молодість, обов'язково їж мед».

Мед — це солодка в'язка рідина з приємним запахом, яку медоносні бджоли виробляють з нектару квіток і пади¹. Збираючи нектар, бджола збагачує його ферментами, що виробляються глотковою залозою. Прилетівши з нектаром у вулик, вона передає його іншим молодим нелютним бджолам, які багаторазово переганяють нектар з хоботка в зобик і назад. Дозрілий мед бджоли запечатають у комірки стільників восковими кришечками. Він абсолютно стерильний і до того ж не втрачає своїх властивостей тривалий час.

Сорт меду визначають за назвою медоноса — гречаний, липовий, акацієвий, а також за місцем його збирання — лісовий, польовий чи гірський.

170 слів

За Ю. Куровським

6. Історія пісні

Творчість знаменитого композитора Ігоря Шамо вирізняється яскравою образністю, ліричністю та мелодійністю. Особлива сторінка в доробку композитора — пісенний жанр. Цілий цикл пісень маестро присвятив своєму рідному місту, а найголовніша з них — «Як тебе не любити, Києве мій» на слова Дмитра Луценка. Композиція не втратила своєї популярності й тепер і відзначила вже понад півстолітній ювілей, адже вперше вона прозвучала 27 травня 1962 року.

Пісню про Київ замовили Шамо та Луценку до святкування Дня Києва. Музику Ігор Наумович написав лише за одну ніч, а вірші до пісні Дмитро Омелянович складав майже місяць. За спогадами дружини поета Тамари Іванівни, знамениті рядки «Як тебе не любити, Києве мій» Дмитро Луценко довго не міг придумати. Він шукав рефрен, ходив і постійно наспівував

¹ *Падь* — солодка липка рідина на листках рослин — продукт життєдіяльності комах, що на них живуть.

мелодію. Якось під час прогулянки містом почув, як один хлопець сказав дівчині: «Як тебе не любити!» А Дмитро Омелянович додав: «Києве мій». Так народилася легендарна пісня. Її першим виконавцем став популярний баритон Юрій Гуляєв — у той час соліст Київського оперного театру.

Після дебюту пісня здобула народне визнання, а 2014 року стала гімном нашої столиці.

170 слів

За А. Антоненко

7. Коти

Леонардо да Вінчі стверджував: «Навіть найменша кішка — шедевр». Її вважають чи не наймістичнішою твариною, здатною передбачати майбутнє. А очі кішки — це вікна в потойбічний світ. Мабуть, педарма давньоєгипетську богиню кохання та родючості Баст зображали у вигляді жінки з котячою головою. У її храмі жили сотні цих тварин, і всі вони мали привілеї.

Кішка охайна, любить чистоту й ретельно доглядає за собою. Вилізуюванню своєї шубки присвячує три-чотири години на добу. За її поведінкою можна передбачати погоду: скрутилася бубликом — на мороз, ховає мордочку під живіт — буде погана погода, чхає — піде дощ. А ще вона дуже живуча, тому стверджують, що має дев'ять життів.

На переконання моряків, кішки на кораблі приносять удачу. А рибалки навіть беруть їх із собою на риболовлю, бо вірять, що матимуть щедрий улов. Переїжджаючи в новий будинок або квартиру, першою до оселі пускають кішку — на щастя. Можливо, тому, що ця тварина є символом домашнього затишку. А от намагатися виховувати котів немає сенсу, бо це дуже незалежні тварини.

158 слів

За Л. Герашенко

8. Фарби колись і нині

Люди почали малювати дуже давно. Наші далекі предки, розмальовуючи стіни печер і скелі зображеннями кошлатих бізонів, величезних мамонтів, полохливих оленів і швидких коней, вірили, що всі ці тварини неодмінно стануть їхньою здо-

бичцю. А щоб малюнок з часом не зник, стародавні мисливці-художники спочатку гострим каменем висікали контури зображення й у заглиблення втирали глину, змішану з жиром. До речі, глину вважали першою фарбою, вона буває жовтою, червоною, блакитною, зеленкуватою й білою.

Кожна з фарб, якими тепер користуються художники, має цікаву історію. Наприклад, пурпур винайшли близько чотирьох тисяч років тому в Стародавньому Римі. Ця фарба коштувала надзвичайно дорого. Її добували зі стулок мушлі середземноморських равликів-багрянок, з десяти тисяч стулок отримували трохи більше грама фарби.

Один з відтінків темно-синьої фарби має назву «індіго», її виготовляли з чагарнику. Тканини, пофарбовані нею, учені знаходили навіть у гробницях давньоєгипетських фараонів. Батьківщина індіго — Індія.

Тепер фарби виготовляють з кам'яновугільної смоли й інших речовин. Виявляється, у звичайному чорному кам'яному вугіллі природа приховує надзвичайно багату гаму кольорів.

157 слів

За В. Миронцем

9. Я серед нив

Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, налітої зеленим хлібом. Безконечні стежки водять мене по нивах, а пиви котять та й котять зелені хвилі та хлюпають ними аж у краї неба.

На небі — сонце, серед нив — я. Більше нікого. Іду. Гладжу рукою соболіну шерсть ячменів, шовк колосистої хвилі. Тихо пливе блакитними річками льон. Так тихо й спокійно в зелених берегах, що хочеться сісти на човен і попливти. А там ячмінь хилиться та тче з тонких вусів зеленій серпанок. Волошки дивляться в небо. Тепер пішла пшениця. Біжить за вітром, немов табун лисиць, і блищать на сонці хвилясті хребти. А я все йду.

Урешті зупиняюся. Мене спиняє біла піна гречок, запашна й легка, наче збита крилами бджіл. Просто під ноги лягла співуча арфа й гуде на всі струни. Стою й слухаю.

Повні вуха маю того дивного гомону поля, того шелесту шовку, того безупинного, як текуча вода, пересипання зерна.

І повні очі сяйва сонця, бо кожна стеблина бере від нього й назад повертає відбитий від себе блиск.

165 слів

За М. Коцюбинським

10. Величні гори

Гори, здавалося, були наче невиспані й під золотистим туманом, що піднімався та спускався, ніби потягалися сонно, ніби ворушилися ліниво. Усю ніч не давав їм спати шумливий водоспад. Ось осів туман, і з-під нього виринули задумливі білі голови. Вони застигли у своїй гордій величі.

Художник малював водоспад на сході сонця. За кожним мазком його пензля на полотні виринали дивні красоти, німі величні скелі, шумів по них водоспад. Він відходив від полотна, приглядався, порівнював, знову підходив, як до немовляти, вдалим якимсь мазком доповнював недобачену риску — і картина ставала випукліша та живіша. Тільки біда, що мало можна було зробити за день, бо барви змінювалися, тумани розсівалися, зникали, як сон чарівного літнього ранку, коли сонце піднімалося.

Уранішнє сонце з'явилося з-за гір, як рожеве личко дитини з-за тину, і цікаво дивиться в долину. Воно кинуло декілька променів, і ті забігали по палітрі.

А долиною стелиться дивна музика, стелиться голос сопілки, що на ній виграє лісова фея. Поволі голос стихає, і тільки водоспад шумить, і потік шепоче по камінні, і гори стоять — мовчазні, величні й горді.

170 слів

За В. Гжицьким

11. Національний дороговказ

Тараса Шевченка завжди шанували наші предки. Ця популярність була не штучною, а природною й справжньою. По сільських хатах на стінах можна було побачити не лише ікони-образи, до яких молилися, а й портрети Тараса Шевченка, що нагадували нам про Україну, про нашу землю, яка мала свою самобутність, перебувала в неволі й за якою тужили. Усе це уособлював портрет Тараса Шевченка. З його поезій ми дізнає-

мося про князів і гетьманів, рідну мову, традиції та дух предків. Українці цитували рядки з «Кобзаря», бо майже в кожній хаті була та дорога для них книжка. Усіх вражала його сильна й неповторна поезія.

Тарас Шевченко давно став для народу символом, національним дороговказом, посланцем, якому рядки диктували небеса. Люди побачили в ньому свого пророка. І навіть у комп'ютерну добу слово поета не перестає бути актуальним, живим і насущним. Тому знову й знову друкують «Кобзар», проводять Шевченківські свята, устанавлюють поетові погруддя й пам'ятники, діти й закохані ходять вулицями, названими його ім'ям, а слово Кобзареве й нині хвилює та зворушує.

161 слово

За М. Савчуком

12. Реріх та Україна

Часом в історії культури трапляються незвичайні поєднання. До них належить вплив української культури на творчість Миколи Реріха — відомого російського філософа, художника й поета. Любов до загадкової південної країни юному Реріху прищепив його перший учитель — академік Михайло Микешин, автор проекту пам'ятника Богданові Хмельницькому в Києві.

Реріх мріяв про подорож в Україну, у Київ. «Поїдеш у Канів па могилу Тараса Шевченка — поклонись йому низенько від мене й скажи, що любив і поважав я його, як рідного батька», — таким був заповіт Микешина юнакові.

Прохання вчителя Реріх виконав у 1896 році. Подорож запам'яталася захопленому юнаку як одне суцільне свято: «Був яскравий сонячний день, я пішов на базар. Тоді ще базар був справжнім гоголівським зборищем. Чудові плахти, намиста, вишиті сорочки, стрічки, ну й шаровари, як синє море. Накупив плахт, різної всячини, наслухався дзвінкої співучої мови й завжди зберіг пам'ять про бандуристів».

До речі, серед ранніх поетичних спроб молодого Реріха є начерк вірша, присвяченого Тарасові Шевченку. Автограф зберігається у відділі рукописів Третьяковської галереї.

157 слів

За О. Шостак

13. Мошни

Мошни залиті весняними водами, а за ними на горизонті видніється пасмо Канівських гір, понід якими блищать води річки Рось, що вийшла з берегів. Справжня українська Венеція! Адже від хати до хати, від села до Мошногір можна було допливти лише човном.

Містечко славилось умільцями. Серед селян було багато мулярів, теслярів, каменярів і штукатурів. Мошнівські майстри створили в Мошногорах найбільший у Європі англійський парк зі збереженням природних ландшафтів, цілий комплекс оригінальних архітектурних споруд. Ті, хто бачив парк у всій його красі, міг не їхати до Англії: це був справжній англійський стиль. Загальна довжина алей становила п'ятдесят кілометрів, тому пішки обійти парк було досить важко. Відвідувачі могли пересуватися легкими кабриолетами, у які впрягали по парі невеличких англійських коней.

Уже здалеку парк вирізнявся своїми мальовничими пагорбами, укритими густим лісом, серед якого виднілися споруди: в одному місці — покрівля будинку, в іншому — колонада ротонди, а на крайньому південному пагорбі — висока башта. Ротонда була подібна до розвалин грецького храму. Відвідувачі парку говорили: «Коли приїжджаєш у Мошногори, то створюється враження, що бачиш куточок Греції».

166 слів

За М. Якименком

14. Щирі почуття

Старовинний дворянський рід Закревських відомий з писемних джерел ще першої половини XVII століття. Яскраву сторінку в історію цього роду вписав і Тарас Шевченко.

Навесні 1843 року, після тривалої розлуки з Батьківщиною, митець приїхав в Україну. Чутка про прибуття Шевченка швидко поширилася між місцевим людом. Кожний свідомий українець, заможний чи бідний, вважав за честь зустрітися з Кобзарем, запросити до свого дому.

Якраз у червні цього року в маєтку Тетяни Волховської було влаштовано гучний бенкет, на який зібралися гості не тільки з Полтавської, а й із сусідніх губерній. З'явилися на торжество і